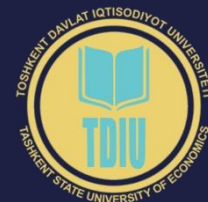

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР
ЙЎНАЛИШЛАРИ**

Республика илмий-амалий анжумани

ИЛМИЙ МАҚОЛА ВА МАЪРУЗАЛАР ТЎПЛАМИ

2020 йил 3 декабрь

ТОШКЕНТ – 2020

Boboev K.D., Boboeva N.Sh. Aliyev S.N.	Impact of culture on marketing strategies.....	214
Ismailov D.A. Narimonov O.Sh. Ismailova N.S., Alimjanova M.M. Gazieva S.S Abdiraxmanov A.	O‘zbekiston va janubiy koreyaning iqtisodiyoti	221
Газиева С.С., Махмудов М.М. Газиева С.С., Муллаева А.К. Dadabayev U.A., Valiyev M.A. Иминова А.	Digitalization of international labor migration in uzbekistan. Foreign experience	226
Нодира Р.	Digital economy in usa and canada	230
Хужамкулов Д.Ю., Алимов А.А., Юсупова Ш.А. Мухаммадиев А. Ibragimova S., Kholiyorova S. Боймирзаев М.М.	Japan in digital reality.....	234
Норбоев Д.Н.	Проблемы и возможности цифровизации экономики японии.....	237
Рашидова С.	Цифровая экономика стран европейского союза	240
Икромов А.И.	O‘zbekistonda kapital bozori faoliyatini takomillashtirishda elektron savdo tizimining o‘rni	245
Ахмедов Д.У.	Основные формы и тенденции развития внешнеэкономических связей Узбекистана в условиях цифровизации	248
Жумадуллаева Д.Ш.	Пандемия шароитида Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспорти салоҳияти	253
Каримова Ш.А.	Цифровая экономика китая.....	256
Хайитов Ф.Ш.,	Цифровая экономика: 2019	261
Рашидов Ж.Х. Нигмонов З.З. Юсупова Д.Т., Сулаймонова З. С. Маматов И.Ю. Собитов Ш.Б.	The role of young women in government and society	266
	Мамлакат инвестицион муҳитни баҳолашнинг такомиллаштириш истиқболлари	269
	Рақобатбардошлиқнинг ривожлантирилишида рақамли иқтисодиётнинг ўрни	272
	Кичик корхоналар фаолиятига инвестиция киритиш масалалари	275
	Korporativ boshqaruvning mamlakat milliy iqtisodiyotidagi ahamiyati.....	278
	Особенности корпоративного управления в коммерческих банках	281
	Порядок разработки дивидендной политики в акционерных обществах Республики Узбекистан	284
	Глобаллашув шароитида халқаро корпоратив бошқарув моделларини ривожлантириш	288
	Корпоратив облигацияларни чиқаришга қўйилган талабларни соддалаштиришда хориж тажрибасидан фойдалан	292
	Инновацион ривожланиш шароитида юқори технологияларни жорий қилиш ва бошқариш муаммолари	295
	Божхона соҳасида транспорт логистикасини ривожлантириш бўйича хориж тажрибаси	300
	Саноат корхоналарида инновацион фаолиятни бошқариш	307
	Саноат корхоналарида сифатни бошқаришнинг ташкилий- иқтисодий механизмлари	310

мобайнидаги аудиторлик хулосаси билан тасдиқланган бўлиши ҳамда рейтинг компаниялари хизматидан фойдаланиш шартларини олиб ташлаш керак;

– инвесторларга тегишли маблағларнинг эмитентлар томонидан тўланиши тўлов агентлари вазифасини бажарувчи марказий депозитарий иштирокида амалга оширилиши мақсадга мувофиқ;

Корпоратив облигацияларни чиқариш билан боғлиқ бўлган талаблар соддалаштириши фонд бозоридаги рисксиз активлар ривожланишига имконият яратади. Натижада акциядорлик жамиятларининг корпоратив облигациялар эмиссия қилишига кенг йўл очилади. Бу эса фонд бозори айланмаси ортишига, корпоратив облигацияларни чиқариш орқали бўш турган маблағларни мамлакатимиз иқтисодиётига жалб қилишга туртки беради.

Рашидов Жамшид Хамидович
“Менежмент” кафедраси доценти
email: rashidovjamshid@mail.ru
Нигмонов Зоиржон Зовиржон ўғли
“Корпоратив бошқарув” факультети
МНП-61 гуруҳ талабаси

ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ ШАРОИТИДА ЮҚОРИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖОРИЙ ҚИЛИШ ВА БОШҚАРИШ МУАММОЛАРИ

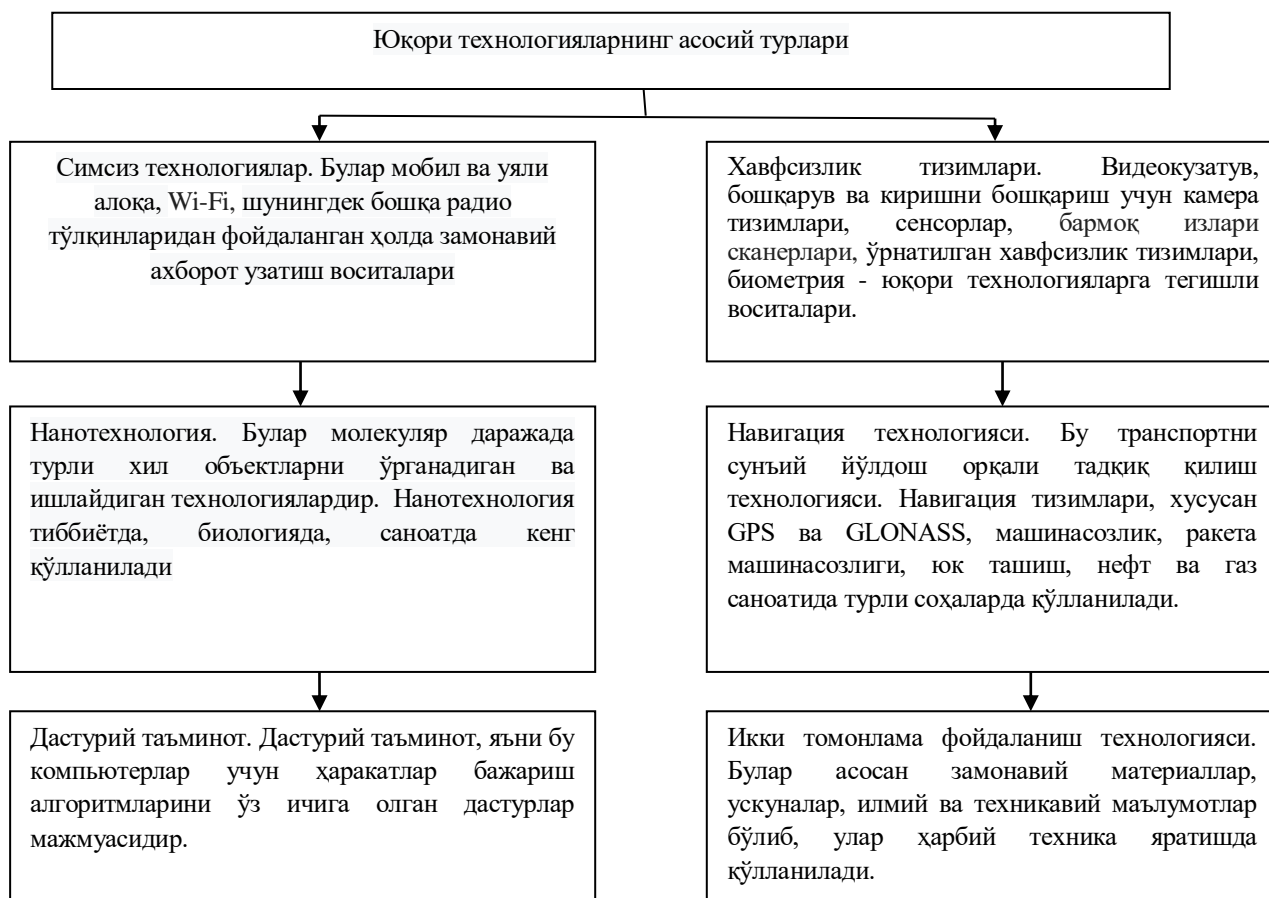
Аннотация. Ушбу мақолада инновацион ривожланиш шароитида юқори технологияларни жорий қилиш ва бошқариш муаммолари ёритилган ҳамда уларни ривожлантиришининг истиқболли йўналишлари бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калим сўзлар: юқори технологиялар, нанотехнология, хавфсизлик тизимлари, симсиз технология, навигация технологияси, дастурий таъминот, икки томонлама фойдаланиш технологияси, ихтиролар, ноу-хау, илмий-техник ишланмалар, инновацион ишланмалар.

Маълумки, ҳозирги вақтда жаҳонда муайян бир мамлакатнинг иқтисодий ўсиш суръати ва барқарорлиги, фан, маданият, таълим ва бошқа соҳалар салоҳиятининг юксалаётганлиги бевосита юқори технологияларнинг иқтисодиёт тармоқларига қай даражада татбиқ этилганлиги билан ўлчанмоқда. Глобаллашув жараёни кечаётган, ижтимоий - иқтисодий ўзгаришлар юқори суръатларда юз бераётган ҳозирги шароитда мамлакатимиз корхоналарини инновацион салоҳиятини ривожлантириш ва иқтисодиёт тармоқларига юқори технологияларни жорий этишни тақозо этади. Бу эса тармоқда техник ва технологик базани мустаҳкамлаш, илмий салоҳиятни ошириш, сифат жиҳатидан юқори даражага кўтариш имкониятини яратади.

Юқори технологиялар нафақат ишлаб чиқариш, балки ижтимоий технологиялардир. Ижтимоий - бу ўқитиш, огоҳлантириш тизимлари, коллектив робот технологиялари, электроника, нанотехнологиялардир.

Юқори технологиялар ҳақида сўз борганда, бу мураккаб, юқори технологияли, олимлар, муҳандисларнинг иштирокини талаб қилади. Юқори технологияларнинг бир неча турлари мавжуд бўлиб, улар муайян мақсадларда қўлланилади(1-расм).

1-расм. Юқори технологияларнинг асосий турлари¹⁶³

Юқори технологиялар замонамизнинг энг янги, энг илғор технологияларини ўз ичига олади. Юқори технологиялар, биринчи навбатда, улкан моддий-техник воситалар ва ресурсларни жалб қилишни талаб қиладиган, илмталаб қилинадиган кўп саноат тармоқлари билан бевосита боғлиқдир. Инсоннинг технологик жараёнда иштироки қанчалик кам бўлса, технология шунчалик мураккаб ва юқори бўлади. Замонавий илм-фан ва технологияларнинг ривожланиши энг хаёлий фикр ва ғояларни амалга оширишга имкон беради.

Юқори технологияларни жорий қилиш, биринчидан, техника ва технология авлодларини алмаштиришни таъминлаш учун иқтисодиётга маблағлар сарфлаш

¹⁶³Высокие технологии - понятие и классификация. <http://xbb.uz/Hi-Tech/Vysokie-tehnologii-ponjatje-i-klassifikacija>.

бўлса, иккинчидан, илмий-техник ютуқлар ва илғор мамлакатлар тажрибасига асосланган замонавий техника ва технологияларни қўллашдир.

Юқори технологиялар иқтисодиёт тармоқлари самарадорлигини юксалтириш корхоналарнинг ички имконият ва захираларидан самарали фойдаланиш тадбирларини амалга ошириш орқали таъминланади.

Юқори технологиялар – янги ёки такомиллашган маҳсулот (товар, иш, хизмат)нинг яратилиши, ишлаб чиқаришнинг йўлга қўйилиши, бизнес юритишда маркетинг ёки ташкилий усулларнинг жорий қилиниши, иш ўринлари очилиши ёки ташқи алоқалар ўрнатилишини ўзида мужассамлаштирган фаолиятнинг якуний натижаси бўлиб, илмий тадқиқотлар асосида яратилган янги маҳсулотлар тайёрлашни ўзлаштиришдир.

Мутахассислар фикрича, илмий тадқиқот ва инновацион лойиҳаларни амалга оширишга сарфланган харажат 5-7 йилда тахминан ўн баравар кўп фойда бўлиб қайтади. Кейинги пайтларда дунёнинг етакчи мамлакатларида юқори технологиялар учун жуда кўп миқдорда молиявий маблағ ажратилмоқда. Улар пировард натижада катта фойда олишларини ва дунё бозорларида ўз ўринларини мустаҳкамлашларини амалда исботламоқдалар.

Юқори технологиялар салоҳиятли илмий-техникавий тараққиётнинг реал ҳаётга жорий этилиши, янги маҳсулотлар ва технологияларда намоён бўлиши жараёнидир. Янги турдаги хомашё, машиналар, ускуналар, энергия манбалари, технологик жараёнлар, янги тармоқлар вужудга келишига туртки беради. Фундаментал ва илмий-амалий тадқиқотларнинг ривожлантирилиши ҳар қандай илғор мамлакат учун фан-техника тараққиётининг негизи вазифасини ўтайди. Зеро, кўплаб янги ва истиқболли тармоқлар пайдо бўлиши ва тараққий этишига фундаментал фанлар ва амалий изланишлар ютуқлари сабаб бўлган.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятни янада ривожлантириш мақсадида Инновацион илмий-техника фаолиятини молиялаштириш фонди ташкил қилинган. У мавжуд молиявий ва моддий ресурсларни тўплаш ҳамда уларни инновацион фаолиятни ривожлантириш учун йўналтириш имконини яратди.

Мамлакатимизда қуйидаги йўналишлардаги масалаларга эътибор қаратишни янада кучайтириш юқори натижаларни қўлга киритиш имконини беради:

– ихтиролар, ноу-хау, илмий-техник ишланмалар негизида янги, илмий ҳажмдор маҳсулотларнинг тажриба-саноат намуналарини яратиш, саноат синовларидан ўтказиш, янги технологияларни жорий этиш, уларни ишлаб чиқариш жараёнига тайёрлаш;

– мавжуд технологияларнинг рақобатбардошлигини оширишга йўналтирилган, тижорат нуқтаи назаридан самарали бўлган, маҳаллий хомашё асосида янги, илмий ҳажмдор маҳсулотларни бозорга чиқариш;

– саноат чиқиндилари ҳамда иккиламчи ресурсларни қайта ишлаш технологияларини ўзлаштириш;

– илм-фаннинг замонавий натижаларини ёритувчи монографиялар, дарслиklar, ўқув қўлланмалари ва илмий-оммабоп китобларни нашрга тайёрлаш, чоп этиш ва ўқув жараёнида улардан фойдаланиш;

– инновация фаолиятини кенгайтириш, интеллектуал фаолият объектларини амалиётда қўллашга бағишланган республика ва халқаро миқёсдаги семинар, конференция ҳамда кўргазмалар ташкил этиш ва ҳоказолар.

Бугунги кунда илмий тадқиқотлар билан ишлаб чиқариш тармоқлари ўртасидаги ўзаро ҳамкорликнинг самарали механизмларини йўлга қўйишга, алоқаларни мустаҳкамлашга тўсиқ бўлаётган бир қатор муаммолар мавжуд. Бунга, авваламбор, қуйидаги омиллар сабаб бўлмоқда:

– биринчидан, олий таълим муассасалари илмий ишлари ва илмий-тадқиқот ташкилотлари тадқиқотларининг натижаларини тижоратлаштириш кўрсаткичлари пастлиги ҳамда қониқарсизлиги;

– иккинчидан, инновацион жараёнларни рағбатлантириш, ҳудудлар ва тармоқлар даражасида инновацион ривожланиш ва инновацион фаоллик комплекс дастурларини амалга ошириш, инновацион фаол тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш механизмлари мавжуд эмаслиги;

– учинчидан, хусусий сектор вакилларининг инновацион фаолиятга, жумладан, уларнинг манфаатдорлиги пастлиги сабабли етарлича жалб қилинмаслиги;

– тўртинчидан, илмий тадқиқотлар ва инновацияларни жорий қилиш соҳасида халқаро ҳамкорлик ва инвестициялар жалб этиш даражасининг қониқарсизлиги.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 апрелдаги ПҚ-3674-сонли қарорига мувофиқ «Юқори технологиялар ўқув-тажриба маркази» давлат корхонаси Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги ҳузуридаги Илғор технологиялар маркази сифатида қайта ташкил этилди¹⁶⁴. Академик, олий таълим ва тармоқ фанлари билан ҳамкорлик қилиш ва ҳамкорликда илмий-тадқиқотларни бажариш; халқаро даражада патентлаш имкониятига эга бўлган илмий ҳажмдор ва илғор технологияларни яратиш, технологияларнинг трансфери ва интеллектуал мулк объектларини коммерциализациялаш масалалари юзасидан илмий конференциялар, семинарлар, тренинглар ва маҳорат дарсларини ташкил этиш кабилар янги ташкил этилган илмий муассасанинг вазифалари жумласига киради.

Илмий муассасаларнинг бугунги кун талабларига мос равишда фаолият юритиши, инновацион ишланмаларни тижоратлаштириш ва ишлаб чиқаришга жорий этиш юзасидан амалга оширилаётган ишлар давомида вужудга келаётган бир қатор муаммоларни ечимини топиш, ташкилий-иқтисодий механизмларни

¹⁶⁴Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги ҳузурида илғор технологиялар марказини ташкил қилиш тўғрисида” ПҚ-3674-сонли [қарори](http://www.lex.uz). www.lex.uz.

ишлаб чиқиш орқали бу соҳани янада ривожлантириб, мамлакатимиз иқтисодиётига кўпроқ хисса қўшиш мумкин. Жумладан:

– илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларига инвестицияларни жалб қилиш суръатларини тезлаштириш ҳамда илм-фан ва инновацияларни молиялаштиришда мамлакатимиздаги йирик корхоналарнинг ролини ошириш мақсадида илмий ишланмалар ва тадқиқотларга сарфланадиган маблағларга солиқ имтиёзларини жорий қилиш. Бунда мулкчилик шаклидан қатъи назар, республикадаги барча ишлаб чиқариш корхоналари томонидан инновацион фаолиятга йўналтирилган маблағлар суммасига пропорционал равишда солиқ суммасини камайтириб бориш;

– инновацион ишланмаларни татбиқ этиш ва тижоратлаштириш билан боғлиқ инвестицион таваккалчиликни пасайтириш мақсадида суғурталаш тизимини ривожлантириш;

– Ўзбекистон Республикасида замонавий инновацион технологиялар трансферини амалга ошириш;

– инновацион ишланмалар ва истиқболли инвесторлар ягона базасини шакллантириш ва уни доимий янгилаб бориш;

– иқтисодиёт тармоқларини жадал ривожлантиришга қаратилган узоқ муддатли устувор фан йўналишлари дастури, ҳудудлардаги ижтимоий-иқтисодий, илмий-техник муаммоларни ҳал этишга йўналтирилган манзилли дастурларни ишлаб чиқиш ва уни доимий мониторингини олиб бориш;

– интеллектуал мулк объектлари, инновацион ва инвестицион лойиҳалар, технология ва ишланмаларга нисбатан суғурталашни амалга ошириш механизминини ишлаб чиқиш;

– мамлакатимиз ҳудудида венчур молиялаштиришни жалб қилиш соҳасини ва венчур молиялаштиришни назорат қилиш, инвестицион ва бошқарув компанияларини ривожлантириш;

– инновацион фаолиятни молиялаштириш учун махсус, ихтисослашган институтлар (инновация жамғармалари, инновацион банклар, венчур фондлари) фаолиятини ривожлантириш.

Бугунги кунда барча саноати ривожланган мамлакатлар инновацион кашфиётларни яратишдан тортиб уларни ишлаб чиқаришга жорий этишга қадар барча босқичдаги инновацион ривожланиш жараёнларининг мукамал тузилмасига эга. Ўзбекистон учун ҳам тузилмаларни ривожлантиришга эришиш имконияти жуда катта. Бу мақсадга, авваламбор, пухта инновацион сиёсатни амалга ошириш орқали нодавлат секторини инновацияларни самарали жорий этишга жалб этиш ҳамда мамлакатимизнинг барча ҳудудларини қамраб оладиган инновацион жараёнларнинг фаоллашуви ҳисобига эришиш мумкин.

қабул қилиш, юк тўғрисидаги маълумотларни юкни юборувчи тадбиркорлик субъектидан олиб, божхона ва суғурта ташкилотларига юбориш, юк эгаси томонидан ташувга тўланадиган нарх билан боғлиқ маълумотларни ташувчи фирмаларга етказиш, халқаро юкларни расмийлаштирув процедуралари тўғрисида юк эгалари ва бошқа манфаатдор томонларга маслаҳатлар бериш ишларини электрон хизматлар орқали бажармоқда.

Худди шунингдек, Ўзбекистонда ҳам Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 9 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасида транспорт-экспедиторлик фаолиятини тартибга солишни такомиллаштириш тўғрисида”ги Қарорига биноан транспорт-экспедиторлик компаниялари товарларни ташишни ташкил этиш билан шуғулланувчи юридик шахс ҳисобланиб, юкларни ташиш, шунингдек, юклар ва транспорт воситаларини суғурталаш, юкларга тегишли ҳужжатларни расмийлаштириш, уларни жойлаштириш, сақлаш, ишлов бериш, декларациялаш ва божхона тартиботлари, транспорт-экспедиторлик хизмати кўрсатиш шартномасида назарда тутилган бошқа хизматлар кўрсатиш бўйича кенг ва турли ишлар комплексини бажариши, шунингдек, ушбу ташишларни амалга ошириш устидан назоратни таъминлаши ва мижознинг транспорт корхоналари олдидаги манфаатларини ҳимоя қилиши белгиланган. Бироқ, халқаро ташувларда иштирок этаётган миллий ташувчи фирмалар ходимлари билан ўтказилган суҳбатлар натижасида шу нарса маълум бўлдики, бугунги кунда транспорт-экспедиторлик компаниялари ўзларига юклатилган вазифаларни етарли даражада амалга оширмаётганлиги маълум бўлди. Жумладан, айти вақтда мамлакатдан экспортга чиқарилаётган маҳсулотларнинг божхона процедуралари тадбиркор томонидан амалга оширилмоқда.

Рашидов Жамшид Хамидович
“Менежмент” кафедраси доценти
email: rashidovjamshid@mail.ru
Маматов Икром Юсуфович
“Корпоратив бошқарув” факултети
МНП-61 гуруҳ талабаси

САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ БОШҚАРИШ

***Аннотация.** Ушбу мақолада саноат корхоналарида саноат корхоналарида инновацион фаолиятни ташкил этиш тамойиллари ёритилган ҳамда инновацион фаолиятни бошқариш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.*

***Калит сўзлар:** илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишлари, венчур молиялаштириш, мақсадлилиқ, тизимлилиқ, концептуал бирлиги, инновацион лойиҳалар.*

Миллий иқтисодиётни ҳар томонлама ривожлантиришда инновацион жараёнларни самарали бошқариш инновацион фаолиятнинг муҳим жиҳатларидан ҳисобланади. Шу боис, саноат корхоналаридаги мавжуд моддий-техник базани янгилаш, ишлаб чиқариш объектларини ривожлантириш, янги фаолият турларини ўзлаштириш, илмий ҳажмдор маҳсулотлар ишлаб чиқариш, корхоналарда инновацион муҳитни яратиш, инновацион ишлаб чиқаришни рағбатлантириш инновацион жараёнларни стратегик бошқаришнинг асосий вазифаларидан биридир.

Глобал иқтисодий рақобатда фақатгина фан-техника ва янгиликларни яратиш жараёнлар ривожига қулай шарт-шароитлар яратиб берилган мамлакатлардагина фаолият юритаётган хўжалик субъектлари катта устунликка эга бўлиб бормоқда. Жумладан, Америка Қўшма Штатларида илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишлари билан шуғулланаётган муассасаларга ажратилаётган давлат харажатлари ЯИМни 2,8 фоизни ташкил қилган. Илмий-тадқиқот соҳасига ажратилаётган давлат харажатлари йилига 10 фоиздан ортиб бормоқда. Мазкур соҳани молиялаштириш манбалари хусусий фирма ва ташкилотлар, венчур молиялаштириш фондлари, федерал штат ҳамда давлат бюджети маблағларидан иборат.

Японияда эса ЯИМнинг 3 фоизи илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларига ажратилмоқда. Илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик муассасаларига йўналтирилган жами харажатларнинг 80 фоиз нодавлат ташкилотларига, 20 фоизи давлат харажатларига тўғри келади. Маълумотларга кўра, инновацион фаолият билан шуғулланаётган японияликларнинг 13 фоизи фундаментал, 25 фоизи амалий ҳамда 62 фоизи тажриба-конструкторлик ишларига тўғри келади.

Инсон капиталига инвестиция киритиш ресурсларни жойлаштиришнинг энг самарали усулига айланиб бормоқда. Дунё тажрибаси шуни кўрсатадики, мамлакатнинг илғор ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва унинг ташқи бозордаги рақобатбардошлиги ривожланган миллий инновацион тизимнинг мавжудлиги орқали таъминланмоқда. Шу боис миллий инновацион тизим барча элементларининг шаклланиши ва самарали ўзаро таъсири давлат инновацион сиёсатининг асосий мақсадларидан бири бўлиши зарур.

Саноат корхоналарида янгиликларни яратиш жараёнларни стратегик бошқаришда кадрлар салоҳияти муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Маълумки, инновацион жараёнларни самарали ташкил этиш ва бошқариш эвазига илмий-назарий билимлар, инновацион лойиҳа ва ғоялар тижоратлаштирилади, инновация лойиҳа ва ғоя кўринишидан аниқ маҳсулот, технология ёки хизмат кўринишига ўтади. Натижада инновация маҳсули бўлган товарлар амалиётга татбиқ этилиши билан боғлиқ кетма-кет ҳодисалар занжири юзага келади.

Бугунги кунда мамлакатимиз ҳукумати томонидан ишлаб чиқариш соҳасини инновацион менежментни ривожлантиришни рағбатлантиришга

алохида урғу берилмоқда. Иқтисодиётимизни модернизациялаш жараёнларида мамлакатимиз маҳсулотларини экспорт қилувчи ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш, уларнинг маҳсулотлари рақобатбардошлигини ошириш ва янги бозорларни ўзлаштириш чора-тадбирлари давом эттирилмоқда. Мамлакатимиз миллий корхоналаримизда инновацион фаолиятни бошқаришга асосий эътибор қаратиляпти. Аммо инновацион фаолиятни бошқариш механизмларини янада такомиллаштириш масалалари ҳамон долзарблигича қолмоқда.

Инновацион фаолиятни бошқариш механизми у ёки бу субъектнинг инновацион ривожланиш мақсади йўналишидан келиб чиқиб, ўзида турли усул ва воситалар йиғиндисини мужассамлаштиради. Инновацион соҳадаги бошқарув қарорларининг натижавий тайёр маҳсулотга айланишини таъминловчи самарали механизмни ишлаб чиқиш саноат корхоналарининг бугунги кундаги долзарб масалаларидан биридир. Айтиш пайтда мазкур механизмнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланган инновацион фаолиятни ташкил этишнинг ташкилий-иқтисодий асосларини шакллантирмай туриб, масалани ҳал этиш мумкин эмас. Шунинг учун инновацион фаолиятнинг табиати ва мазмун-моҳиятига турлича қарашлар мавжуд бўлган бир пайтда хўжалик субъектлари мавжуд имконият ва чекланишларни ҳисобга олган ҳолда, ушбу соҳада самаралироқ сиёсат ишлаб чиқишга имкон берувчи аниқ таклифларга эҳтиёж сезади.

Саноат корхоналарида инновацион фаолиятни ташкил этиш қўйидаги таъминловчи асосларга:

- мақсадлилиқ;
- тизимлилиқ;
- ташкил этиш барча таркибий қисмларнинг концептуал бирлиги.

Саноат корхоналарида инновацион фаолиятни ташкил этиш қўйидаги вазифаларни белгилаб олиш лозим:

- саноат корхоналарида инновацион фаолиятни ташкил этиш ишларининг мазмуни ва мантиқий изчиллигини белгилаш;
- инновацияларнинг яратилиши ва тарқалиши бўйича саноат корхоналарининг барча бўғинлари ҳамда хизмат бўлимлари фаолиятининг мувофиқлигини таъминловчи мос ташкилий тузилмани ишлаб чиқиш;
- саноат корхоналарида инновацион фаолиятни амалга оширишнинг ўзига хос жиҳатлари бўйича методик тавсиялар ишлаб чиқиш;
- саноат корхоналарида инновацион фаолиятнинг мақсадлилиги ва тизимлилигини таъминлаш;
- саноат корхоналарида инновацион фаолиятни илмий асосда ташкил этиш.

Бугунги кунда мамлакатимизда саноат корхоналарида инновацион фаолиятни ташкил этиш жараёнларни бошқаришда қўйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ:

– саноат корхоналарида инновацион фаолиятни ташкил этиш ва самарали бошқаришнинг миллий тизимини яратиш;

– саноат корхоналарида инновацион фаолиятида таваккалчиликларни баҳолаш ва бошқариш механизмларини такомиллаштириш;

– инновацион фаолиятни рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш тизимини ишлаб чиқиш;

– саноат корхоналари, илмий-тадқиқот институтлари, лойиҳа-конструкторлик ташкилотлари ва олий таълим муассасалари ўртасида инновацион фаолиятни амалга ошириш бўйича ўзаро интеграцион алоқаларни ўрнатиш ва мустаҳкамлаш;

– саноат корхоналарида инновацион лойиҳаларни тижоратлаштириш билан боғлиқ молиялаштириш тизимини такомиллаштириш.

Саноат корхоналарини модернизациялаш, ишлаб чиқариш самарадорлигини кўтариш, ташқи ва ички бозорлардаги талабларга жавоб берадиган рақобатдош товарларни кўпайтириш ва янгиларини яратиш инновацион фаолият тизимини шакллантириш ҳисобига амалга оширилишини тақозо этади. Бунинг учун иқтисодиётда инновацион жараёнларни татбиқ этадиган устувор йўналишларини аниқ белгилаш, илмий асосланган инновация қарорларини қабул қилиш учун ички ва ташқи молиялаш манбаларини самарали жалб қилиш тизимини ишлаб чиқиш лозим.

*Рашидов Жамшид Хамидович
“Менежмент” кафедраси доценти
email: rashidovjamshid@mail.ru
Собитов Шохрухжон Баходирович
“Корпоратив бошқарув” факултети
МНП-61 гуруҳ талабаси*

САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА СИФАТНИ БОШҚАРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ – ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ

***Аннотация.** Ушбу мақолада саноат корхоналарида сифатни бошқаришнинг ташкилий – иқтисодий механизмларини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.*

***Калит сўзлар:** сифат, маҳсулот сифатини бошқариш, нуқсонлар, маҳсулот сифат кўрсаткичи, халқаро стандартлар, ташкилий-иқтисодий механизмлар, қисқа муддатли режалар, узоқ муддатли стратегия.*

Маълумки, бугунги кунда республикада чуқур таркибий ўзгаришлар, сиёсий ва ижтимоий – иқтисодий ҳаётнинг барча жабҳаларини изчил ислоҳ этиш ва либераллаштириш, жамиятимизни демократик янгилаш ва модернизация қилиш жарёнлари жадал суръатлар билан ривожланиб бормоқда.

Жаҳонда етакчи ўринлардаги ва тараққий этган мамлакатларнинг кўп йиллик тажрибалари шуни кўрсатмоқдаки, тармоқнинг тараққиёти,

самарадорликка эришиши, кўп жиҳатдан чуқур таркибий ўзгаришлар ва диверсификациялаш, модернизация қилиш ва техник янгилашга, юқори технологияларга асосланган ишлаб чиқаришни жадал ривожланишини таъминлашга ҳамда унинг инновацион салоҳиятига боғлиқдир. Буларнинг барчаси эса сифатли ва рақобатдош маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг муҳим омиллари бўлиб хизмат қилади. Бугунги кунда ишлаб чиқариш технологияларининг ривожланиши ва шахс эҳтиёжларининг таъсирида сифатнинг ўрни ва аҳамияти доимий равишда ортиб бормоқда. Малакали менежерларни тайёрлаш маҳсулот, товарлар, хизматлар ва ишлар, жараёнлар ва бошқарув тизимлари сифатини бошқаришнинг замонавий усуллари ўрганиш ва ўзлаштиришни назарда тутди.

Маҳсулот сифатини бошқариш - бу буюмларни истеъмолчилар талабларига бутунлай мос келувчи сифат таснифлари билан ишлаб чиқаришни таъминловчи, мақсадга қаратилган фаолият тушунилади.

Саноат корхоналарида стратегик мақсадларга эришиш учун корхоналарда сифатни бошқариш тизимини халқаро стандартлар талабларига мос равишда ишлаб чиқиш, маҳсулотларнинг истеъмол хусусиятларини ва сифатини яхшилашга қаратилган сифатни бошқариш тизимини жорий этишнинг ташкилий-иқтисодий ва илмий-услубий асосларини такомиллаштиришни талаб этмоқда. Шу боис маҳсулотларнинг сифатини ошириш орқали уларнинг рақобатбардошлигини таъминлаш, истеъмолчиларга етказиб берилаётган маҳсулотларнинг баҳоси, сифати ва уни кафолатланиши бўйича талабларини қондирилишини, сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва уларни сертификатлаштиришда юзага келадиган муаммоларни аниқлаш ҳамда ички бозорни сифатсиз маҳсулотлардан ҳимоя қилиш мақсадида халқаро стандартлар талаблари асосида сифатни бошқариш тизимини жорий этиш ва ривожлантириш муҳим масалаларидан бири ҳисобланади. Мамлакатимиздаги ишлаб чиқариладиган маҳсулотларнинг халқаро стандартларга жавоб бериши ва корхоналарнинг жаҳон бозорида муносиб ўринни эгаллашида муҳим аҳамият касб этади. Корхоналарда сифат бошқаруви тизимини жорий этиш, аввало ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг сифатига кафолат бўлиб хизмат қилади. Фикримизча, саноат корхоналари учун сифатни бошқариш тизими қуйидаги жиҳатдан олган ҳолда муҳимдир:

- маҳсулот сифатини ошириш учун - сифат бошқаруви тизимида маҳсулот сифатидаги нуқсонлар, маҳсулот сифат кўрсаткичининг пасайишини аниқлаш ва маҳсулот сифати яхшиланадиган иш жараёнларини олиб бориш тартибларини ишлаб чиқиш имконини берувчи усулларни қўллаш натижасида маҳсулот сифати мунтазам равишда ошиб боради;

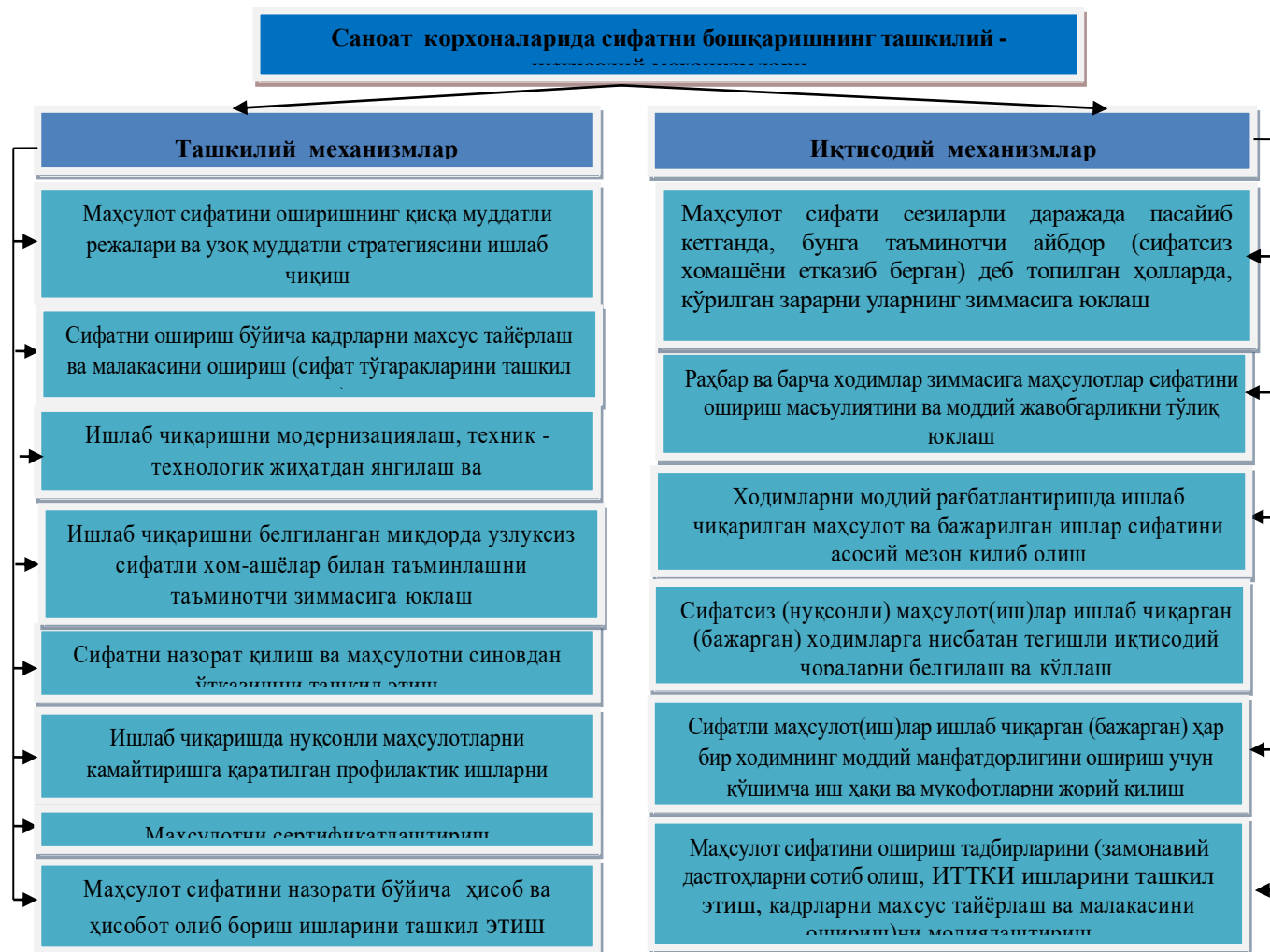
- сифат бошқарувининг аксарият қисми турли жараёнлар бўйича тартиб-қоидалар мажмуидан иборат бўлиб, бунда корхонада ходимлар ўртасида жавобгарлик ва жавобгарлик доираси тўлиқ тақсимланади ҳамда аниқ

ўрнатилади;

- корхонада сифатни бошқаришни жорий этиш натижасида маҳсулотнинг рақобатдошлигини ошириш, маҳсулот сифатининг яхшиланиши, ишлаб чиқариш самарадорлигини ортишига олиб келади.

Бугунги кунда саноат корхоналарида сифатни бошқаришни такомиллаштириш, ўз навбатида сифатни бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштиришни тақозо этади (1-чизма).

Саноат корхоналарида сифатни бошқаришнинг ташкилий механизмларини такомиллаштириш учун маҳсулотлар сифатини оширишнинг қисқа муддатли режалари ва узоқ муддатли стратегиясини ишлаб чиқиш; сифатни ошириш бўйича кадрларни махсус тайёрлаш ва малакасини ошириш; ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник-технологик жиҳатдан янгилаш ва такомиллаштириш; ишлаб чиқаришни белгиланган миқдорда узлуксиз сифатли хом-ашёлар билан таъминлашни таъминотчи зиммасига тўлиқ юклаш; сифатни назорат қилиш ва маҳсулотни синовдан ўтказишни ташкил этиш; ишлаб чиқаришда нуқсонли маҳсулотларни камайтиришга қаратилган профилактик ишларни ташкил этиш; маҳсулотни сертификатлаштириш; маҳсулот сифатини назорати бўйича ҳисоб ва ҳисобот олиб бориш ишларини ташкил этиш зарур.

1-чизма. Саноат корхоналарида сифатни бошқаришнинг ташкилий - иқтисодий механизмларини такомиллаштириш

Саноат корхоналарида сифатни бошқаришнинг иқтисодий механизмларини такомиллаштириш учун маҳсулот сифати сезиларли даражада пасайиб кетганда, бунга таъминотчи айбдор (сифатсиз хомашёни етказиб берган) деб топилган ҳолларда, кўрилган зарарни уларнинг зиммасига юклаш; раҳбар ва барча ходимлар зиммасига маҳсулот сифатини ошириш масъулиятини ва моддий жавобгарликни тўлиқ юклаш; ишловчи ходимларни моддий рағбатлантиришда ишлаб чиқарилган маҳсулот ва бажарилган ишлар сифатини асосий мезон қилиб олиш; сифатсиз (нуқсонли) маҳсулот(иш)лар ишлаб чиқарган (бажарган) ходимларга нисбатан тегишли иқтисодий чораларини белгилаш ва қўллаш; сифатли маҳсулот(иш)лар ишлаб чиқарган (бажарган) ҳар бир ходимнинг моддий манфатдорлигини ошириш учун қўшимча иш ҳақи ва мукофотларни жорий қилиш; маҳсулот сифатини ошириш тадбирларини (замонавий дастгоҳларни сотиб олиш, ИТТКИ ишларини ташкил этиш, кадрларни махсус тайёрлаш ва малакасини ошириш)ни молиялаштириш.

Хулоса қилиб айтганда, саноат корхоналарида сифатни бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш бўйича ишлаб чиқилган таклифлар сифатни оширишда муҳим қўлланма бўлиб хизмат қилади.

*Старший преподаватель кафедры
«Менеджмент»*

*Азларова Мунира Мухаммадамин кизи
muniraazlarova75@gmail.com*

Студент факультета «Корпоративного управления»

Студент группы МНП-61

Юсупов Иззатжон Иномжон угли

ОПЕРАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

***Аннотация.** В этом тезисе реально сформированными взаимосвязями и взаимозависимостью отдельных операций операционной системы в условиях рыночных отношений; отображением объективного хода процесса операций; регулятором хода операций и процессов.*

***Ключевые слова:** менеджмент, операционный менеджмент, управления операциями, менеджеры высшего звена, Модел 5Р.*

Операционный менеджмент призван обеспечить эффективное создание потребительных стоимостей производственными и сервисными организациями. Сегодня, как правило, только 5-7% операций - удовлетворяют потребительский спрос клиентов, примерно 30% операций - направлены на совершенствование самих организаций, а 63-65% операций - являются дублирующими, лишними или ошибочными. Рассмотрим более подробно, что же представляет из себя